

УДК 329.8:001.12

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕВОЛЮЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ В СУСПІЛЬСТВАХ, ЯКІ ТРАНСФОРМУЮТЬСЯ

Юрій Остапець

*Ужгородський національний університет
Факультет суспільних наук, кафедра політології
вул. Підгірна, 46, 88000, м. Ужгород, Україна
e-mail: ostapiec@rambler.ru*

Розглядається методика досліджень політичних партій і партійних систем в умовах соціальних трансформацій (транзит до демократії). Автор вказує на основні чинники, які впливають на формування партійної системи, серед яких - логіка процесу перетворень; вибір форми врядування; виборча система; соціальні та політичні відмінності. Здійснюється аналіз впливу даних факторів на формування партійної системи. Подається перелік числових індикаторів для аналізу функціонування та розвитку партійних систем.

Ключові слова: партійна система, індикатори розвитку партійних систем, еволюція партійної системи, трансформаційний період, інституціоналізація партійних систем.

Мета статті – створити дослідницьку модель, з допомогою якої можна здійснювати аналіз еволюції партійних структур в умовах трансформації (переходу до демократії). Досягнення поставленої мети пов'язане із вирішенням таких дослідницьких завдань: 1) охарактеризувати основні чинники впливу на еволюцію партійних систем в умовах трансформації; 2) описати методологію дослідження еволюції партійних систем.

У суспільствах, які перебувають в стані трансформації, виникає велика кількість партій. Звичайно, не всі партії беруть участь у політичному житті суспільства. В сучасній українській партіології утверджується думка, що сутність партійної системи виявляється у стійких зв'язках не лише між партіями, а й між партіями та державою. Влада як об'єкт міжпартійних відносин поєднує партії в певну цілісність, владно-партійна взаємодія формує стійкі відносини між суб'єктами партійної системи. Тому до партійної системи включають лише ті партії, які: а) виражають значні інтереси суспільства і користуються підтримкою громадян; б) дотримуються політичних та правових норм, що регулюють партійну конкуренцію; в) здобувають представництво в державних органах влади і насамперед у парламенті.

Виходячи із наведених ознак, можна визначити *партійну систему* як сукупність політичних партій, які, згідно з чинним законодавством та відповідно до волі виборців, представлені в органах влади і забезпечують дієву взаємодію між суспільством та державою.

До партійної системи слід відносити партії, які беруть участь в розподілі владних відносин у суспільстві, а також брали участь щонайменше в двох парламентських виборчих циклах поспіль.

Основними чинниками, які впливають на формування партійної системи, є: 1) об'єктивні умови, які визначають специфіку функціонування партійних систем у сучасному світі; 2) логіка трансформаційного процесу в тій чи іншій країні; 3) вибір форми правління; 4) виборча система; 5) суспільно-політичні поділи.

Еволюція партійної системи в суспільствах, що трансформуються, пов'язана з логікою демократичного транзиту. Дослідженням трансформаційних процесів займається окрема галузь порівняльної політології – „теорія переходу” (theory of transition). Вважають, що започаткував її американський політолог Данкварт Растоу [12, С.5-15].

Аналізуючи перехід до демократії, більшість транзитологів виокремлюють ряд стадій. Тривалий час була популярна модель демократичного переходу, яку запропонував Д. Растоу. Порівнюючи перехід до демократії у Швеції (з 1890 до 1920 рр.) і Туреччині (з 1940 до 1960 рр.), він виділив три фази: підготовчу фазу, під час якої загострюються конфлікти між основними соціальними й політичними силами; фазу прийняття рішень, коли досягається компроміс між політичними акторами щодо нових правил демократичної політичної гри; фазу звикання, за якої демократичні інститути набувають стійкості. Головною умовою успішного демократичного переходу вчений вважав національну єдність.

Аналогічну схему переходу до демократії пропонують американські політологи Ф. Шміттер та Г. О'Доннелл. Вони виділили такі фази переходу: лібералізації, демократизації, ресоціалізації. Фаза лібералізації розпочинається кризою авторитарних чи тоталітарних режимів та кризою ідентичності еліт, яка завершується їх розколом. Фаза демократизації вирізняється інституціональними змінами в політичній системі. На цьому етапі з'являються такі політичні інститути, як політичні партії, виборча система, які дають змогу формувати органи влади демократичним шляхом. Під час ресоціалізації відбувається освоєння і засвоєння громадянами демократичних цінностей і правил гри та поступове включення їх до нової політичної системи, тобто формується громадянське суспільство. Інші автори називають дану стадію стадією консолідації. Таким чином, логіка становлення партійних систем підпорядкована вказаній вище логіці політичного транзиту. Завершується така еволюція консолідацією партійної системи. На кожному з цих етапів партійна система має свою конфігурацію, і на її становлення впливають відповідні фактори. На етапі лібералізації режиму відбувається політичне розмежування на правих і лівих, на правлячі та опозиційні партії. Відтак розмежування відбувається в межах правлячої партії і опозиції. Такі розмежування символізують демонополізацію політики і початок становлення національного поля політики, яке П. Бурдье порівнює з ринком, де є виробництво і попит особливого товару – політичних партій, лідерів, політичних програм [2, С. 182 – 183]. На етапі демократизації, як вважає російський дослідник С. Єлісеєв, визначальний вплив на розвиток партійних систем справляють інституційні чинники: політико-правове закріплення кордонів національної держави; вибір системи правління; вибір виборчої системи [6, С. 76].

Суттєвий вплив на становлення партійної системи справляє вибір у процесі транзиту форми правління. Досвід перехідних суспільств засвідчує, що парламентська система стабільніша і сприяє розвитку політичних партій. Прямі

вибори президента посилюють політичну поляризацію і надають політичній конкуренції мажоритарного характеру, сприяючи персоналізації політики.

На думку відомих політологів та соціологів, виборча система є найпотужнішим інституціональним фактором формування партійної системи. Одним із перших звернув увагу на проблему взаємозв'язку між виборчою та партійною системами М. Дюверже. Зіставляючи виборче право, статистичні дані про вибори і партійно-політичний ландшафт в багатьох країн світу, вчений виклав своє розуміння зв'язку цих компонентів у трьох формулах, що отримали назву „соціологічних законів”: „1) режим пропорційного представництва веде до багатопартійної системи з жорсткими, незалежними і стабільними партіями...; 2) мажоритарне голосування в два тури веде до багатопартійної системи, в якій партії характеризуються „м'якою” структурою, схильністю до альянсів і відносною стабільністю; 3) мажоритарне голосування в один тур веде до дуалістичної системи з чергуванням при владі великих незалежних партій” [5, С. 300]. Зазначені закономірності, наголошував М. Дюверже, не є абсолютними, вони визначають лише базові тенденції впливу виборчого режиму на систему партій і, зрозуміло, передбачають винятки. У незрілих демократіях із нестійкою партійною системою та обмеженим впливом партій на виборчий процес зазначені закономірності мають лише часткове відображення.

Певну залежність між інституційними факторами розвитку партійної системи відмічає американський дослідник М. Уоллерстайн. Поєднуючи мажоритарну та пропорційну виборчі системи із парламентською та президентською формами правління, він виділив чотири варіанти взаємодії партій та влади: 1) парламентська форма правління з мажоритарною системою забезпечує сильний уряд та обмежує систему представництва двома партіями; 2) президентська система з виборчою системою відносної більшості: поєднання біпартизму зі слабким впливом партій на прийняття рішень; 3) парламентська модель із системою пропорційного представництва породжує багатопартійність із коаліційними урядами; 4) президентська система з пропорційною виборчою системою зумовлює багатопартійність, проте присутність у парламенті представників багатьох політичних сил може призвести до конфлікту між президентом та парламентом.

Суттєвий вплив на еволюцію партійної системи в умовах трансформації має об'єктивний процес розвитку партійних структур у сучасному світі. Така закономірність існує і описана науковцями. Йдеться про історичні етапи інституціоналізації політичних партій. В політичній науці виокремлюють такі етапи: 1) аристократичні угруповання; 2) політичні клуби; 3) масові політичні партії; 4) всеохоплюючі політичні партії; 5) картельні політичні партії. Відтак політичні партії, які утворюються в нових демократіях, будуть діяти і діють, як правило, на принципах функціонування всеохоплюючих і картельних партій.

Всеохоплюючі партії набувають нових рис, які не притаманні їх попередникам: 1) не орієнтуються на представництво інтересів однієї соціальної групи, а намагаються згуртувати навколо себе максимальну кількість виборців різної соціальної, етнічної та іншої приналежності для вирішення головних питань поточного моменту; 2) утворюються навколо прагматичного лідера (лідерів), найчастіше загальнонаціонального масштабу; 3) орієнтуються на тісний зв'язок із державою та на фінансову підтримку з її боку [14, С. 311].

Тісний зв'язок між партіями та державою спричиняє подальшу трансформацію політичних партій у *партії картельного типу* (Р. Катц, П. Мейер). На думку дослідників, цей тип партій стає певною мірою механізмом розподілу державних посад між професійними групами політиків. Для картельних партій характерні такі *ознаки*: 1) схожість програм політичних партій; 2) незначні відмінності між членами і нечленами партій; 3) скорочення дистанції між виборцями і політичними лідерами; 4) безпосередній зв'язок політика і виборця в обхід партійної організації; 5) розширене державне фінансування; 6) партійні виборчі кампанії стають більш капіталомісткими й водночас професійнішими й організованішими, а лідери партій уподібнюються підприємцям [7, С. 28 – 34].

Другий шлях розвитку партій, альтернативних масовим партіям, – створення партій “*нової хвилі*”, що виникають у 1970-ті роки на ґрунті соціальних рухів (зокрема “*зелених*”), виступаючи під гаслами розширення громадянських прав, забезпечення емансипації і рівноправності громадян, боротьби за мир і захисту навколишнього середовища. Їх метою є створення альтернативних класичним партіям представницьких структур, здатних ефективно реалізовувати функцію політичного представництва внаслідок ідейної гнучкості, демократичної організації, децентралізації і посилення ролі місцевих осередків.

Охарактеризувавши історичну еволюцію політичних партій, можна виокремити такі напрями подальшого їх розвитку:

- від кадрових і масових партій до універсальних (зменшення ролі первинних організацій, зниження ролі членства, зростання ролі альтернативних партійних структур);

- зменшення ролі партій як сполучної ланки громадянського суспільства й держави (зростання ролі ЗМІ, мережі Інтернет у комунікативних зв'язках з виборцями; перебирання партійних функцій іншими громадськими організаціями; зменшення ролі партійної преси тощо);

- зростання ролі виборчих технологій у політичному житті; це, в свою чергу, веде до того, що іміджмейкери принижують роль партійних організацій і активістів у організації й проведенні виборчих кампаній;

- зміна взаємовідносин партій і держави внаслідок конституалізації партій, прийняття законів про партії і вибори, посилення контролю за діяльністю партій з боку держави, державного фінансування партій;

- персоналізація політики, посилення впливу партійних лідерів, зменшення впливу і ролі партійних програм;

- зміна електорату, який при виборі орієнтується не так на партію, стільки на той образ, який створюють її засоби масової комунікації [15, с. 220 – 222].

Що ж стосується посткомуністичних країн, можна говорити про особливу специфіку становлення партійних систем. На відміну від країн Західної Європи, де процес партійного будівництва відбувався знизу, в країнах Центрально-Східної Європи спершу відбувається інституційне оформлення еліт (груп інтересів), а вже потому створюються умови для виникнення та інституціоналізації політичних партій. Звідси і констатація дослідниками низького рівня політичної участі в країнах демократії «третьої хвилі».

К. Джанда виокремив такі типи партій у країнах Центрально-Східної Європи: 1) партії масових демократичних рухів («Солідарність» у Польщі, «Громадянський

форум» у Чехії, «Саюдіс» у Литві, «Союз демократичних сил у Болгарії», «Фронт національного порятунку в Румунії» і т. ін.); 2) партії – залишки комуністичних партій; 3) відновлені довоєнні партії (ліберальні, консервативні, селянські); 4) етнічні партії (угорські партії в Румунії, Словаччині); 5) релігійні партії; 6) партії західних політичних цінностей (феміністичні, захисту навколишнього середовища тощо); 7) «екзотичні» партії (партії шанувальників пива) [15, С. 218].

Необхідним компонентом дослідження політичного розвитку країн перехідної демократії є аналіз рівня інституціоналізації партійних систем. С. Мейнварінг вважає, що він може бути визначений за п'ятьма критеріями: 1) розвиненість партійних інститутів на національному рівні; 2) активність і репрезентованість партій у парламенті; 3) рівень партійної ідентифікації серед громадян; 4) сталість виборчої участі партій; 5) регіональне представництво політичних партій у місцевих органах влади [10].

Клаус фон Бойме, зокрема, вважає, що в фазі демократизації найсуттєвіший вплив на формування партійних систем справляють такі чинники: 1) консолідація кордонів національних держав; 2) вибір форми правління; 3) вибір виборчої системи. Вчений пропонує оцінювати стан консолідації партійної системи в рамках загальної консолідації демократії виходячи з шести критеріїв: 1) мінімум екстремізму в діяльності партій; 2) чітка структура соціально-політичних розмежувань; 3) розподіл територіального функціонального представництва інтересів; 4) зменшення фракційності в політичних партіях; 5) зменшення електоральної неусталеності партійних уподобань; 6) можливість створення і ефективного функціонування коаліційних урядів [16, с. 309 – 323].

Одним із методів аналізу партійних систем є їх типологізація. На сьогодні найбільшого поширення в теорії партійних систем набула типологізація, запропонована американським політологом Дж. Сарторі. Класифікуючи партійні системи, Дж. Сарторі оперує щонайменше двома змінними: кількість партій-суперниць та ідеологічна дистанція між ними. Відтак учений запропонував семичленну класифікацію партійних систем:

1. Однопартійна система притаманна авторитарним і тоталітарним режимам, коли управління здійснюється однією партією. Її визначає конституційне закріплення керівної ролі однієї партії, зрощування партійного та державного апарату, заборона утворення інших партій. Прикладами існування такої партійної системи були Італія у 20-40-х роках, Німеччина у 30-40-х роках, а також СРСР у 20-80-х роках ХХ ст.

2. Партійна система з партією-гегемоном (гегемоністська система) визначається наявністю декількох політичних сил і панівним становищем однієї партії за відсутності реальної партійної конкуренції. Всі інші партії мають організаційну автономію, проте визнають керівну роль правлячої партії. Партійна система з партією-гегемоном була типовою для соціалістичних країн Східної Європи у 50-80-х роках ХХ ст.

3. Система з домінуючою партією (партійна система домінування). Система домінування передбачає існування кількох партій, одна з яких упродовж тривалого часу (понад 20 років) перемагає на виборах і одноосібно формує уряд. Система домінування визначається демократичним політичним режимом, стабільністю однопартійного урядування і незначною ефективністю опозиції. Така система існувала, зокрема, в Японії з 1955 по 1995 рік, коли правлячою силою була незмінно

одна партія: Ліберально-демократична за назвою і консервативна за змістом діяльності.

4. Двопартійна система. Характерні риси біпартизму: демократичний політичний режим; наявність кількох політичних партій; існування двох партій, значно пріоритетніших за інші; формування складу уряду однією з двох партій, яка перемогла на виборах; впливовість опозиційної партії, яка прогала вибори. Біпартизм дає змогу забезпечити відносну стабільність влади, оскільки створюється однопартійний уряд, який у своїх діях не обтяжений коаліційними угодами. Класична модель двопартійної системи склалася в США (Республіканська партія і Демократична партія) і Великобританії (Лейбористська партія і Консервативна партія).

5. Партійна система поміркованого (обмеженого) плюралізму. Ознаки: наявність у країні багатьох політичних партій; представництво в парламенті лише кількох партій; репрезентація в уряді деяких із представлених у парламенті партій; відсутність позасистемної опозиції; демократичний політичний режим. Тип систем поміркованого плюралізму охоплює країни із чотирма-сімома конкурентними партіями (Бельгія, Данія).

6. Партійна система крайнього (поляризованого) плюралізму. Ознаки: демократичний політичний режим; наявність багатьох політичних партій; гострота ідеологічних розмежувань між ними; присутність серед опозиційних партій позасистемних; наявність двосторонньої деструктивної опозиції; функціонує декілька політичних партій, об'єднаних у два чи більше великих блоки, які сприяють консолідації політичних сил.

7. Атомізована система. Для цього типу партійної системи визначальними є демократичний або авторитарний політичний режим; незначна впливовість усіх партій; присутність серед опозиційних партій позасистемних; формування уряду на позапартійній основі або на основі широкої коаліції; відцентрові тенденції суттєво домінують над доцентровими, що об'єктивно призводить до слабкості політичного центру. Атомізована система найменш стабільна та найменш ефективна з усіх партійних систем.

Великий вплив на еволюцію партійних систем мають суспільно-політичні поділи (розколи, кліважі). Фундатори теорії соціально-політичних поділів С. Ліпсет і С. Роккан розглядали становлення та розвиток партійних систем країн Заходу в тісному зв'язку з революційними перетвореннями і суперечностями, що виявлялися між центром і периферією, між державою і церквою, між містом і селом, між власниками і робітниками [8, С. 204 – 235]. Відтак у політичній науці, крім інституційного, існує і соціетальний (кліважний) підхід до трактування сутності еволюції партійних систем. Цей підхід презентує партійні системи як відображення соціетальних конфліктів чи структур політичної конкуренції, що склалися між різноманітними групами населення.

З огляду на те, що кліваж відображає глибокий чи перманентний конфлікт і стійкі соціальні розколи, в суспільстві у стадії трансформації не може бути кліважних структур, що детермінують стабільні партійні системи.

Кліважні структури посткомуністичних країн можна класифікувати за чотирма типами: 1) історичні – успадковані від комуністичного режиму; 2) перехідні – з'являються, а згодом зникають у період демократичної консолідації

(президент/парламент, центр/регіон); 3) потенційні – відображають ключові конфлікти в посткомуністичному суспільстві (праця/капітал, європейська/євразійська інтеграція). 4) актуальні – з'являються в процесі розвитку посткомуністичних суспільств (держава/ринок, бідні/багаті) [10].

Узагальнюючи різноманітні авторські підходи, Г. Голосов виділяє сім проблемних вимірів, які співвідносяться з конфліктними лініями С. Ліпсета і С. Роккана, зокрема культурно-етнічний, релігійний, соціально-економічний, зовнішньополітичний, постматеріальний, вимір „місто–село” та вимір „підтримки режиму” [16, С. 207 – 222].

Соціальних розмежувань у кожному суспільстві існує безліч, проте не всі вони у процесі власної еволюції можуть перетворитися на соціально-політичні. Головним індикатором, який засвідчує перетворення того чи іншого соціального розмежування, представленого відповідними групами, на соціополітичний поділ, є виникнення зв'язку між групою та політичною партією або іншим політичним інститутом, який буде представником інтересів цієї групи. Іншим індикатором має стати часовий вимір – тривалість існування соціополітичного поділу. Отже, про наявність у суспільстві соціально-політичного поділу можна говорити лише тоді, коли означений зв'язок тривалий у часі. Оскільки поняття "тривалість" відносне, стосовно соціополітичного поділу щонайменше повинен бути період у два парламентські терміни. Цей час має засвідчити, що зв'язок певної політичної партії і відповідної/них соціальної групи/груп під час одних виборів не був випадковістю або кон'юнктурою і був відтворений під час наступного парламентського циклу [13, С. 50 – 51].

Теоретичний аналіз функціонування партійних систем, звичайно, неповний без використання числових індикаторів. Можна запропонувати перелік таких індикаторів для аналізу функціонування і розвитку партійних систем: 1) загальна кількість партій; 2) кількість впливових партій (стійкі партії, партії, які мають шантажуючий або коаліційний потенціал); 3) індекс фракційності; 4) індекс агрегації; 5) індекси ефектності кількості парламентських та електоральних партій; 6) індекс усталеності партійних уподобань; 7) характеристика шкали «ліві-праві» 8) доля комуністичних, фашистських, протестних партій; 9) доля етнічних партій; 10) рівень партійної ідентифікації; 11) індекс диспропорційності.

Враховуючи зазначені емпіричні індикатори та теоретико-методологічні підходи, можна зробити узагальнену характеристику еволюції партійних систем в умовах трансформації соціальних і політичних структур.

Список використаної літератури

1. *Алескеров Ф.Т.* Системы пропорционального представительства и индексы представительности парламента / Алескеров Ф.Т., Платонов В.В. – Препринт WP7/2003/05. – М. : ГУ ВШЭ, 2003. – 44 с.
2. *Бурдые П.* Социология политики / Бурдые П. ; пер. с фр. Н.А. Шматко ; сост., общ. ред. и предисл. Н.А.Шматко.– М. : Socio-Logos, 1993. – 453 с.
3. *Гантер Р.* Виды политических партий : Новая типология / Гантер Р., Даймонд Л. // Политическая наука : Политические партии и партийные системы в современном мире. – М. : ИНИОН РАН, 2006. – С. 54–61.

4. *Голосов Г.* Форматы партийных систем в новых демократиях ; Институциональные факторы неустойчивости и фрагментации / Голосов Г. // Полис. – 1998. – № 1. – С. 106–129.
5. *Дюверже М.* Политические партии / Дюверже М. – М. : Академический Проект, 2002. – 560 с.
6. *Елисеев С.* Социальные и политические размежевания, институциональные предпосылки и условия консолидации партийных систем в демократическом транзите / Елисеев С. // Политическая наука : Социально-политические размежевания и консолидация партийных систем / ред. и сост. Мелешкина Е.Ю., Кулик А.Н. – М. : ИНИОН, 2004. – С. 64–89.
7. *Кац Р.* Изменение моделей партийной организации и партийной демократии : Возникновение картельных партий / Кац Р., Мэир П // Политическая наука : Политические партии и партийные системы в современном мире. – М. : ИНИОН РАН, 2006. – С. 27–45.
8. *Липсет С.* Структуры размежеваний, партийные системы и предпочтения избирателей. Предварительные замечания / Липсет С., Роккан С. // Политическая наука : Социально-политические размежевания и консолидация партийных систем / Ред. и сост. Мелешкина Е.Ю., Кулик А.Н. – М. : ИНИОН, 2004. – С. 204–235.
9. *Меркотан К.* Багатопартійність як чинник трансформації політичної еліти в Центрально-Східній Європі / Меркотан К. // Політичний менеджмент. Спеціальний випуск. – 2007. – С. 117–125.
10. *Подгорна В.* Формування партійної системи в Україні [Електронний ресурс] / Подгорна В.В. – Режим доступу : <http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama>
11. *Примуш М.* Політичні партії : історія та теорія / Примуш М. В. – К. : «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 416 с.
12. *Растоу Д.* Переходы к демократии : попытка динамической модели / Растоу Д. // Полис. – 1996. – № 5. – С. 5–15.
13. *Романюк А.* Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи : інституціональний вимір / Романюк А. – Львів : Тріада плюс, 2004. – 392 с.
14. *Сморгунов Л.* Современная сравнительная политология : Учебник / Сморгунув Л. – М. : РОССПЭН, 2002. – 472 с.
15. Теория партий и партийных систем // Теория политики : Учебное пособие / Под редакцией С.Исаева. – СПб. : Питер, 2008. – С. 206–238.
16. Теория партий и партийных систем : Хрестоматия / сост. Б.А. Исаев. – М. : Аспект Пресс, 2008. – 400 с.

*Стаття: надійшла до редколегії 12.03. 2009
прийнята до друку 24.09.2009*

RESEARCH METHODOLOGY OF EVOLUTION AND FUNCTIONING PARTY SYSTEMS IN A SOCIETY, WHICH TRANSFORMED

Yuri Ostapets

*Uzhgorod National University
Faculty of social sciences, Department of political science
Pidhirna str. 46, 88000, Uzhhorod, Ukraine
e-mail: ostapec@rambler.ru*

The article outlined the methodology of the research of political parties and party systems in the conditions of social transformations (transition to democracy). The author pointed that main factors influencing the party systems' formation are following: the logic of the transformation process; the choice of the government form; the electoral system; the social and political cleavages. The author analysed the impact of those factors on the party systems' formation. The list of numerical indicators to analyze the functioning and development of party systems was described.

Key words: a party system, indicators of political systems, the evolution of party system; a transformation period; an institutionalization of party systems.

МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ЭВОЛЮЦИИ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПАРТИЙНЫХ СИСТЕМ В ОБЩЕСТВАХ, КОТОРЫЕ ТРАНСФОРМИРУЮТСЯ

Юрий Остапец

*Ужгородский национальный университет
Факультет общественных наук, кафедра политологии
ул. Подгорная, 46, 88000, г. Ужгород, Украина
e-mail: ostapec@rambler.ru*

Рассматривается методика исследований политических партий и партийных систем в условиях социальных трансформаций (транзит к демократии). Автор указывает на основные факторы, которые влияют на формирование партийной системы, среди которых - логика процесса преобразований; выбор формы управления; избирательная система; социальные и политические различия. Осуществляется анализ влияния данных факторов на формирование партийной системы. Подается перечень числовых индикаторов для анализа функционирования и развития партийных систем. Рассматриваются методологические основы исследования партийных систем.

Ключевые слова: партийная система, индикаторы развития партийных систем, эволюция партийной системы, трансформационный период, институционализация партийных систем.